

Асаблівасці карэцыйна-развіваючага навучання дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення.

Хабарава Святлана Пятроўна

Навучанне і выхаванне дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення прадугледжвае пошук шляхоў вырашэння супярэчнасцяў паміж неабходнасцю дарослых перадаць дзецям сацыяльны і культурны вопыт і рэальнымі магчымасцямі дзяцей прыняць гэты вопыт, так як традыцыйныя спосабы вырашэння адукацыйных і выхаваўчых задач у дадзенай сітуацыі аказваюцца недастатковымі.

Карэцыйна-развіваючае навучанне можна разглядаць як сістэму педагагічнага ўздзеяння на вучняў, накіраваную на пераадоленне або паслабленне недахопаў развіцця дзяцей з парушэннямі маўлення.

Карэцыйна-педагагічная дзейнасць з'яўляецца часткай педагагічнага працэсу і ў той жа час мае сваю спецыфічную накіраванасць.

Карэцыйная накіраванасць навучання праяўляецца ў структуры карэцыйнага працэсу, які прадугледжвае выкарыстанне здароўезберагальных тэхналогій, правядзенне карэцыйных індывідуальных і групавых заняткаў. Склад карэцыйных заняткаў для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення: карэцыя парушэнняў вуснай мовы, карэцыя парушэнняў пісьмовай мовы, лагарытміка, сучасныя сродкі камунікацыі, сацыяльнае арыентаванне [6].

На занятках па карэцыі парушэнняў вуснага маўлення вядзецца праца па фарміраванні фанетыка-фанематычных, лексіка-грамматычных бакоў маўлення, семантычнай структуры мовы, развіццю і ўдасканаленню прасадычнага боку маўлення, развіццю розных відаў вуснай мовы вучняў: дыялагічнай і маналагічнай. Карэцыйныя заняткі гэтага віду цесна звязаны з пачатковым курсам рускай мовы. Разам з тым неабходна падкрэсліць, што карэцыя маўлення праводзіцца пастаянна на ўсіх уроках і занятках, на працягу ўсяго вучэбна-выхаваўчага працэсу. Прыярытэтнай задачай навучання дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення прызнаецца фарміраванне камунікатыўных уменняў, неабходных для паўнавартаснай рэалізацыі зносін, міжасобаснага ўзаемадзеяння [1,4]. Дадаваныя ўменні эфектыўна фарміруюцца пры арганізацыі парнай працы, працы ў невялікіх групах, у гульнях, падчас дзяжурстваў па класе і г.д.. Мэтай заняткаў другога віду з'яўляецца фарміраванне і развіццё ў навучэнцаў з маўленчымі цяжкасцямі неабходных уменняў і навыкаў, якія забяспечваюць авалоданне чытаннем і пісьмом. Карэцыя парушэнняў пісьмовай мовы можа ажыццяўляцца ў форме групавых і індывідуальных заняткаў. Навучальныя гадзіны на карэцыю парушэнняў пісьмовай мовы размяркоўваюцца на першай і другой ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Заняткі па лагарытміцы аказваюць карэцыйнае ўздзеянне на маўленчыя, псіхаматорныя, сэнсорныя парушэнні малодшых школьнікаў з цяжкімі парушэннямі гаворкі. Заняткі лагапедычнай рытмікай пабудаваныя на сувязі руху, музыкі, мовы. Яны спрыяюць

фарміраванню псіхічных функцый, рэгулююць дзейнасць асноўных сістэм арганізма, аказваюць уплыў на фарміраванне рухаў. Асноўнай формай арганізацыі працы з'яўляюцца групавыя заняткі. На дадзеныя карэкцыйныя заняткі выдзяляюцца вучэбныя гадзіны ў пачатковых класах. Мэтай заняткаў па сацыяльнаму арыентаванню з'яўляецца фарміраванне сістэмы міжасобасных адносін у калектыве, паляпшэнне сацыяльнай адаптацыі, падрыхтоўка вучняў з цяжкімі парушэннямі маўлення да самастойнага жыцця і прафесійнаму самавызначэнню. Карэкцыйныя заняткі "сучасныя сродкі камунікацыі" праводзяцца на другой ступені агульнай сярэдняй адукацыі дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення. На гэтых занятках старшакласнікі знаёмяцца з сучаснымі сродкамі камунікацыі і магчымасцямі іх выкарыстання.

Карэкцыйная накіраванасць навучання праяўляецца ў планаванні карэкцыйна-педагагічнай працы: неабходна выбіраць абгрунтаваную, выбудаваную на выніках псіхалага-педагагічнай дыягностыкі, педагагічную стратэгію, якая адпавядае асаблівасцям дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення і кожнаму канкрэтнаму дзіцяці, якая прадугледжвае на кожным этапе навучання вызначэнне комплексу задач, метадаў і зместу карэкцыі. Планаванне зместу вучэбнага матэрыялу мае свае асаблівасці. Спецыфіка выяўляецца ў неабходнасці аналізу і падбору зместу навучальнага матэрыялу, яго пераразмеркаванні, у змене тэрмінаў праходжання навучальнага матэрыялу, яго структураванні, метадыцы яго выкладання. Пры адаптацыі або распрацоўкі зместу навучальнага матэрыялу для дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення прыярытэтнымі з'яўляюцца прынцыпы даступнасці, неабходнасці і дастатковасці ў вызначэнні аб'ёму вывучаемага матэрыялу. Улічваюцца таксама прынцыпы апоры на жыццёвы вопыт дзіцяці, узмацнення практычнай накіраванасці вывучаемага матэрыялу, вылучэння сутнасных прыкмет вывучаемых з'яў, арыентацыі на ўнутраныя сувязі ў змесце вывучаемага матэрыялу як у рамках аднаго прадмета, так і паміж прадметамі.

Карэкцыйная накіраванасць навучання праяўляецца ў змесце адукацыі дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення: вылучаюцца задачы, якія не ўключаны ў змест адукацыі дзяцей без цяжкасцей у маўленні; існуе патрэба ва ўвядзенні спецыяльных раздзелаў у навучанні (напрыклад, навучанне вымаўленню, развіццё маўлення); у пачатковых класах выкарыстоўваюцца спецыяльныя падручнікі, рабочыя сшыткі, дыдактычны матэрыял, наглядныя дапаможнікі, якія адказваюць асаблівым адукацыйным патрэбам дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення.

У карэкцыйна-развіццёвай дзейнасці, як у дзейнасці, існуе пэўны інструментарый: метады, прыёмы і сродкі дасягнення пастаўленай мэты, рэалізацыі канкрэтных задач. Выбар метадаў навучання дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення вызначаецца наступнымі фактарамі: тэмай урока ці занятка, мэтай і задачамі ўрока ці занятка, зместам навучальнага матэрыялу, этапам навучання, узроўнем развіцця пазнавальнай дзейнасці вучняў, структурай маўленчых цяжкасцей, узроставымі, індывідуальнымі

асаблівасцямі дзяцей, матэрыяльна-тэхнічнай базай навучальнага працэсу, узроўнем педагагічнага майстэрства настаўніка. У працы з дзецьмі з цяжкімі парушэннямі маўлення перавага аддаецца метадам, якія дапамагаюць найбольш поўна перадаваць навучальны матэрыял у даступным выглядзе, улічваючы асаблівасці развіцця кожнага дзіцяці. Важна прыцягваць максімальную колькасць аналізатараў пры прад'яўленні навучальнага матэрыялу. Славесныя метады не могуць выкарыстоўвацца як вядучыя на пачатковым этапе навучання дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення. Асаблівасці славесна-лагічнага мыслення дзяцей з цяжкімі парушэннямі маўлення абмяжоўваюць магчымасці выкарыстання лагічных метадаў, пры іх рэалізацыі перавага аддаецца індуктыўнаму метаду. З групы гнастычных метадаў часцей прымяняюцца тлумачальна-ілюстрацыйныя, рэпрадуктыўныя і часткова-пошукавыя метады. Пры рэалізацыі любога метаду неабходна даць дзіцяці магчымасць праявіць пэўную ступень самастойнасці. Для дасягнення максімальнага педагагічнага эфекту ў працы з дзецьмі з цяжкімі парушэннямі маўлення заўсёды патрабуецца складанае спалучэнне метадаў навучання, прыёмаў і сродкаў. Педагогу неабходна арыентавацца ў шырокім спектры інавацыйных тэхналогій, ідэй, напрамкаў, выкарыстоўваць усю разнастайнасць існуючага педагагічнага вопыту і ўкараняць у педагагічную і метадычную практыку прагрэсіўныя метады, прыёмы працы, інавацыйныя тэхналогіі.

Стратэгічным напрамкам карэкцыйнай работы з'яўляецца карэкцыйнае ўздзеянне на дзіця фактарамі: прыроднымі, сацыяльнымі, гэта значыць «тэрапія асяроддзем». Для асваення адукацыйнай праграмы ўсімі навучэнцамі неабходная арганізацыя адукацыйнага асяроддзя як сукупнасці ўплываў, умоў і магчымасцяў развіцця асобы дзіцяці [2]. Арганізацыя адукацыйнага асяроддзя будзе спрыяць паўнаўважнаму і эфектыўнаму навучанню, выхаванню, развіццю і рэабілітацыі навучэнцаў з цяжкімі парушэннямі маўлення.

Спецыфіка карэкцыйна-развіццёвай дзейнасці выяўляецца ў максімальнай індывідуалізацыі карэкцыйнай працы: ўлічваецца структура маўленчага парушэння, камунікатыўныя магчымасці, тэмп навучання ў кожным канкрэтным выпадку; зона бліжэйшага развіцця дзіцяці і яго псіхалагічныя асаблівасці, якія абумоўліваюць дынаміку навучання. Неабходна выкарыстанне абыходных шляхоў, больш дыферэнцыраванае навучанне.

Карэкцыйная накіраванасць навучання праяўляецца ў неабходнасці вызначэння кола асоб, якія ўдзельнічаюць у адукацыі [3, 5, 7]. Пры гэтым асаблівае значэнне мае валоданне спецыялістамі тэхналогіямі прафесійнага ўзаемадзеяння. Існуе патрэба ва ўзгодненым удзеле ў карэкцыйна-развіццёвай дзейнасці кваліфікаваных спецыялістаў розных профіляў: спецыяльных педагогаў, псіхалагаў, сацыяльных работнікаў, медыцынскіх работнікаў і іншых. Правільна арганізаванае міждысцыплінарнае ўзаемадзеянне дасць магчымасць павысіць эфектыўнасць карэкцыйна-развіццёвай дзейнасці. Акрамя таго, існуе патрэба ва ўключэнні бацькоў

дзіцяці з цяжкімі парушэннямі маўлення ў працэс яго рэабілітацыі сродкамі адукацыі і асабліва падрыхтоўка бацькоў сіламі спецыялістаў. Удзел бацькоў у педагагічным працэсе стварае спрыяльнае асяроддзе для развіцця дзіцяці і шмат у чым прадвызначае паспяховасць яго дзейнасці.

Такім чынам, сістэма карэкцыйна-развіваючага навучання ў Рэспубліцы Беларусь накіравана на тое, каб рэабілітаваць і сацыяльна адаптаваць дзіця з цяжкімі парушэннямі маўлення да рэальнасцяў навакольнага свету, зрабіць яго паўнапраўным і актыўным членам грамадства.

Бібліяграфічны спіс

1. Грабчикова Е.С. Формирование коммуникативных умений младших школьников в процессе обучения русскому языку / Е.С. Грабчикова / Нац. ин-т. образования. – Мн., 1998 – 168 с.
2. Инклюзивное образование: состояние, проблемы, перспективы — Минск: Четыре четверти, 2007. — 208 с.
3. Концепция развития инклюзивного образования лиц с особенностями психофизического развития в Республике Беларусь // Специальная адукацыя. – 2015. – № 5. – С. 3–10.
4. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка / М.И. Лисина. – 2-е изд. – М.: МПСИ Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 383 с.
5. Назарова Н. М. Системные риски развития инклюзивного и специального образования в современных условиях / Н. М. Назарова // Специальное образование. – 2012. – № 3 – С. 6–12.
6. Образовательный стандарт. Специальное образование: основные нормативы и требования. – Минск, 2010. – 28 с.
7. Организация специальных образовательных условий для детей с ограниченными возможностями здоровья в общеобразовательных учреждениях: методические рекомендации / отв. ред. С.В. Алехина — М.: МГППУ, 2012. — 92 с.